

HOGYAN MARADT MEG ÖRÖKSÉGÜNK, AZ ÓVÁROS?

- AVAGY A SZEGÉNYSÉG ELŐNYEI

kissé ironikus elmélkedés annak megvilágítására, miért tartunk még mindig itt.

■ MOÓR MÁTYÁS

Balassagyarmat talán legrégebbi idők óta folyamatosan lakott történelmi városrésze az Óváros. Az utcák, telkek vonalvezetése még őrzi az 1700-as évek újratelepítések kialakult utca- és térszerkezetét. A 18. században készített házhely térképet összevetve a mai nyilvántartási térképpel, a főutca (Rákóczi fejedelem útja) teleksorát leszámítva, alig van különbség. A törökidulás következményeképpen csaknem teljesen elpusztult és elnéptelenedett a város, s bár nem vagyok régész, sem középkor-kutató, az én szemem mégis felfedezni véli a középkori kerített város belső szerkezetét, a jellegzetes, egymásra merőleges két főút tengelykeresztjét, és az ezek mentén kiépült negyedeket.

A Váti 1964-ben elkészítette a városközpont részletes rendezési tervét. Ez a szabályozás az akkori idők szemléletében – "aus radieren" – teljesen új beépítést irányzott elő az óvárosi területen is. Az akkor divatos, és haladónak tartott városépítési elv végig vitelével: ágyazzuk zöldbe a lakóépületeket, kellő távolságot tartva közöttük, kimondva azért, hogy a házakat minden oldalról jól körbesüsse az egészséges napfény, feledtetve a kelkáposztaszagú Tbc-fészek belső udvarokat, kimondatlanul azért, hogy a következő háború során, a romosodási határon kívül essenek a szomszédos épületek. A főutca nyomvonalát azért meghagyta a terv, egy zártsorú, tömör térfal behúzásával, megszüntetve a belső kis utcák kijárait. Ennek következtében a terven még csak nyomokban sem fedezhetők fel az egyko-

ri városrag finom belső szerkezetei.

A nagyvonalú átépítésre szerencsére sem akkor, sem később nem volt elég pénz, az ötvenes tervek megyei forrásainak jó részét elvitte Salgótarján várossá építésének igénye. No persze, azért Balassagyarmat sem úszhatta meg a hetvenes éveket. Hogy eltakarjuk a bűnös város feledésre ítélt szegénységét és a dzsentrivilágra emlékeztető miliőt, megkezdődött a város főutcájának "modern" beépítése. A Nógrád Megyei Tanács Tervező Vállalat – NÓGRÁDTERV égisze alatt, a hetvenes években *Tömör Mária* tervei alapján megvalósult a Rákóczi fejedelem út északi oldalán, elbontott földszintes kis házak, boltok helyén az új, *korszerű*, négyzetes, zártsorú térfal.

A titulus, hogy térfal, talán itt a leginkább jogos, hiszen az óváros terét falazta le a kutató szemek elől, jótékonyan leplezve szegényünket, a leromlott épületállományú, közmű hiányos, egyre rohamosabban szlömösödő óvárost. Aki a nyolcvanas években végigsétált a főutcán, megállapíthatta, milyen dinamikus is a fejlődés, már ha nem vette magának a fáradtságot, hogy az árkádok alatti átjárók egyikén, amelyek a hajdan volt kis utcák kitorkollását voltak hivatott helyettesíteni, bemerjen a dzsumbujba.

Hátra lehetett dőlni, íme, előállt a "modern Balassagyarmat". Képeslap fotók készültek az új házszorral, Ipoly áruházzal. A fotókon a városközpont egészen úgy festett, mint a nagyok, autókkal, ostor-nyél lámpákkal, leszámítva a figyel-

metlenségből szintén megőrkített szétnyomott lócitrom-csíkokat az úttesten, melyet aztán már a tanácselnök sem tudott leretusáltatni a képről.

Megszületett a Patyomkin-főút. Illetlenül odatolakodott, rátenyerelt ugyan a műemlék szerb templomra, nem hagyva neki csupán három-négy méter térköz, ám funkcióját mégis jól betöltötte. Mögötte tovább élhetett (haldokolhatott) az építési tilalommal is konzervált, forrás híján a bontó csákányoktól megkímélt óváros. Bár kisebb áldozatok történtek, eltűnt például a zsidófürdő, azért nagyjából, egészében csipkerózsika-álomba merülhetett a negyed, hogy aztán felviradjon a nyolcvanas évek második fele. Mikor is a Hazafias Népfront által felkarolt városvédő és SZÉPÍTŐ mozgalmak (a hangsúly, elvtársak, a szépítésen van, mert hát kitől is kéne megvédeni városainkat, csak nem mitőlünk?) divatja idején elkészült friss ÁRT már nem változtat a terület utcahálózatán, visszafogottan alkalmazza a CSKCS (csoportos korszerű családiházak) beépítési formát. Az ennek nyomán elkészített Óváros tér és környéke RRT (Nógrádterv, 1986) már hangsúlyozottan az eredeti térszerkezet, és morfológia megőrzését, megújítását, és a revitalizációt emeli ki.

Íme, a pénztelenség, mint az épített örökség védelmének egyik, ötvenes tervekkel, RRT-kel szemben is hatásos fegyvere. ■

A szalagház, mint a modernség jelképe